

[« cedarsaga, » scilicet, tu c. Babylon, ut Vatablus et Hieronim; vel potius, ut Theodoretus, Lyranus, et Thomas et alii cum S. Hieronymo: Tu, c. Jerusalem et Judaea, quæ habitas in obsidione, — quæ brevis est obsidione. Chaldaeus et alii verunt, quæ habitas in munitione, vel loco munito; Septuaginta, in electis, id est loco electo, congrega confusio- nem tuam; Chaldaeus, mercimonia tua; Maldonatus et Sanchez, idola tua, Isaie XLVI, 1. Septuaginta, substantiam, id est, omnes opes et vires tuas ad nihil tibi profuturas, nisi ad confusionem: nam omnia hæc in quibus confidebas, te a Chaldaeis non liberabant, sed tecum ibunt in captivitatem. Ita S. Hieronymus. Est ironia, aut potius sarcas- mus, sive hostilis irrisio. Vide cap. xi, vers. 14.

18. LONGE HOSTIUM (hebraice *רַחֵק הַלְּחָיִים*, id est quasi funda longe ejaculabor), HABITANTES TERRÆ (Judææ): ET TRIBULABO EOS ITA UT INVENIANTUR, — in urbe et tribulatione, ut eam effugerent non possint, sed deprehendantur et capiantur a Chaldaeis. Ita S. Hieronymus. Alii, ut Chaldaeus et Vatablus, legunt *יָמֵיכֶם* *imbeci*, id est ut *inveniantur*, scilicet angustias et penas, quas eis sum comminatus; vel, ut Theodoretus, ut inveniant sese ac Deum, quem negando perdidierunt. Aliqui legunt, ut non *inveniantur*, id est, ut non supersint, sed moriantur et pereant. Verum Hebræa, Chaldaea et Romana legunt, ut *inveniantur*.

19. VÆ MIHI SUPER CONTRITIONE MEA! — q. d. Do- leo ob contritionem meam. Est vox Jerusalem, id est populi Hierosolymitani. Unde subdit:

Ego dixi: PLANE HÆC INFIRMITAS (id est afflictio et plaga) MEA EST (id est mea culpa mihi accidit; ideo) PORTABO ILLAM, — patienter exedam quod mihi intrivi. Ita S. Hieronymus. Potest verum cum Vatablo: Quomodo hanc infirmitatem ferre poterō? Nota hic crebram et tacitam euallagen, et mutationem personæ loquentis, instar dialogismi: nunc enim loquitur Deus, nunc populus, nunc Pro- pheta.

Moraliter: « Divina percussio, inquit D. Tho- mas, debet portari patienter: primo, propter affec- tum percipientis. Proverb. 1: Disciplinam Domini, fili mi, ne abjecias, nec deficias cum ab eo corripieris. Secundo, propter conscientiam criminis. Michæ IV: Iram Domini portabo, quoniam peccavi. Tertio, propter expectationem muneris. Job. 1: « Beatus vir qui suffert tentationem, pro- iam cum probatus fuerit, accipiet coronam

peccatorum factæ obsequiis assignamus, hæc est ratio. fors 18 addendo: in hac vice, Propheta eo respiciere videtur, quod cum Iosiasus delisset a Nabuchodonosore, et satis haberet, Chaldaeorum aliarumque gentium vic- tarum turnas concitare, quæ Judæam vastarent, incolis vero illas terram privassent, in Regum certe historia (IV Reg. xxv, 2, seqq.), quam solam genuinum historiam illorum temporum fœderem agnoscentes, non egimus. Cum verò Nabuchodonosor venisset a Jeru- salena cum exercitu Judæam invaderet, omnino me- tuendum erat, ne graviores penas a populo Judæo excelleret.

(Russæ utitur.)

vile, quam reprimis Deus diligentibus se. Quarto, propter inutilitatem murmurum. Tercio, in 23: Quid mirum erit homo vivens, vir pro peccatis suis? — et sicque D. Thomas.

20. TABERNACULUM MEUM VASTATUM EST (Iocum meus, sedes mea; scilicet Jerusalema, vasta est, et) FUSICULI, — id est pagi, et optida vicin- que eam quasi funes sustinebant et alebant, diruta sunt, nec est: restituet et restaurabit ea. Olim enim primo patriarcharum domus fuerunt tentoria; hinc tabernacula vocantur quælibet domus et urbes.

21. QUA STULTE EGERUNT PASTORES, — scilicet sacerdotes, item reges et principes. Ita Chaldaeus. Culpa captivitatum populi transfert in sacerdo- tes et principes.

NON INTELEXERUNT, — mala venientia et minus Prophetarum non prospexerunt, non egerunt pruden- ter ut ea vitarent. Ita S. Hieronymus et Raba- nus.

VOX ADDITIONIS (id est vox magna et clara, ita ut facile audiat) ECCE VENIT, ET COMOTIO MA- GNA, — magnus scilicet belli tumultus, q. d. Ecce sonitus et fremitus venientis Babylonii, ejusque equorum, armorum et currum auditur. Ita S. Hieronymus. Sunt verba Jeremiae.

22. SCIO, DOMINE, QUIA NON EST HOMINIS VIA EITIS, V — Significat Chaldaeos, non tam a se, quam a Deo N excitatos ad devastationem Judææ venisse, q. d. ait S. Hieronymus: « Quod a Babylonis sustine- mus, non est eorum fortitudinis, sed nostri meriti et indignationis tuæ. » Unde in Hebræo est, non est *לְאִישׁ לְדַלְתָּהּ* laudam, id est illius hominis insti- gnis, scilicet Nabuchodonosoris, via ejus: cum enim cogitaret Nabuchodonosor bellum inferre Ammo- nitia, Deus illum avertit, et quasi protrusit in Jeru- salem et eam vastaret. Ezech. xxi, 19 et 22. Vide Can. XXXVI et dicta cap. vi, vers. 4. Ac consequen- ter in potestate Judæorum non erat illi resistere, illumque avertere.

Aliter Hugo, Lyranus, Dionysius, q. d. Scio quia homo infirmus est et cæcus inter tot hostes; unde facile labitur et peccat: rogo ergo ut ejus infir- mitatem consideres, et quoniam nos punire vis, non graviter, sed leniter et clementer punias. Unde S. Augustinus hoc refert ad corripionem præ- destinatorum, non ad reproborum damnationem, lib. II De Peccat. merit. cap. xvii. Unde inquit: « Subjungit Propheta: Corripue me, Domine; verumtamen in judicio, non in furore tuo; tanquam diceret: Scio ad corripionem meam pertinere, quod minus abs te adjuvor, ut perfecte dirigantur gressus mei; verumtamen hoc ipsum noli me- cum sic agere tanquam in furore, quo iniquos damnare statuisi, sed tanquam in judicio, quo doctos hos non superas. »

Hinc et Franciscus Suarez allicque Scholastici sic exponunt: « Non est hominis via ejus, » id est opera gratiæ, quæ sunt ad vitam æternam, non vult in hominis potestate sine Dei inspiratione et

auxilio, quia ad ea Deus hominem excitare debet preveniente sua gratia: si enim in naturalibus egeret directione Dei: ergo multo magis in supernaturalibus.

Imperte ergo heretici hunc locum torquent contra liberum arbitrium. Primo, quia, vel ipsi testibus, non loquitur de omni homine, sed tantum de Nabuchodonosore, q. d. Scio Nabuchodonosorem non posse venire, nec expugnare Jeru- salem, nisi tu cum juveris: « Equus enim paratur ad diem belli; Dominus autem salutem tribuit, » Prov. xxi, 31. Secundo, esto loqueretur de omni homine, ut Maldonatus et alii volunt, non tamen negat liberum arbitrium, sed tantum signi- ficat, illud Dei ope indigere, et a Deo dirigi Dei- que providentiæ subjacere: ac præsertim Judæos aliosque homines non posse evadere manus Chal- dæorum, aliorumque hostium, nisi Dei ducta et provida gubernatione.

Moraliter, discite hic in omnibus nisi Deo Deique directione; nam, ut dicitur Psalm. xxxvi: « Apud Dominum gressus hominis diriguntur, et viam ejus voluit; » et Proverb. xvi: « Cor hominis disponit viam suam; sed Domini est dirigere gres- sus ejus. » Unde Theodoretus exponens illud Psalm. lvi: « facta cogitatum tuum in Domino, et ipse te eruit: gubernatorem, inquit, habes Deum, et auxilium, et res tue ab illius providentiâ pende- unt. Nam hoc modo inconcussus manebis et immutabilis. »

Quare S. Catharina Senensis moriens suis hoc memorabile documentum reliquit: « Oportet Chris- tianam magnam fiduciam habere de Dei provi- dentiâ, scientem omnia quæ sibi vel aliis eveni- unt, ex divina providentiâ provenire; non ex odio illius, sed dilectione eximia. » Et S. Augus- tinus in fine lib. I Soliloq.: « Constante, ait, Deo crede, eique te totum committe, quantum potes; noli esse velle quasi proprius, et in tua potestate,

sed ejus clementissimi et utilissimi Domini te servum esse profiteri. Ita enim te ad se sublevare non desinet, nihilque tibi evenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiam si nescias. » Sicut ergo oculi servorum in manibus dominorum stantur, et sicut oculi ancillæ in manibus domine suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum tendunt, et ex eo ejusque pia et sedula providentiâ semper pendeant.

Ita Deo se commisit S. Gregorius Magnus, idque in monasterio didicit, ubi se totum Deo ejusque contemplationi dedit. Unde creatus Pontifex, hæc decem annis tot et tanta tam feliciter gassit, idque infirma semper valetudine, ut legens ejus acta et vitam apud Joannem Diaconum obstupescat.

Rarum quoque exemplum refert Moschus in Prælo Spirit. cap. cxi, de nobili adolescente Constantino Constantino, cui parens moriens, omniague sua distribuens in pauperes, Christum curatorem reffuit, nec Christus eum fessit: nam et divitem et nobilem sponsum præter omnem spem procaravit. Plura hæc de re dixi Ezech. cap. xxxiii, vers. 17.

24. CORRIPE ME, DOMINE, VERUMTAMEN IN JUDICIO, V — id est moderate, cum modo et mensura, leniter et discrete: hoc enim est Hebræorum *דַּעַרְבָּן מִסְּפֹת*, id est non in ira tua omnino me disperdas, et ad nihilum redigas. Hebræice, ne nos per- cutes, id est ad paucitatem redigas. Simile est cap. xxx, vers. 11. Est vox Jerusalem.

25. EFFUNDE. — Et verba et sententiam transtulit ex Psalm. lxxviii, 6.

JACOB — Israel, c.

DECUS EJUS (omnem pulchritudinem et magni- ficentiam templi, domorum ac platearum Hiero- solymæ) DISPERABUNT. — Chaldaei, Septuaginta, pro- decus vertunt, pascha, id est fora aliaque loca ur- bis, in quibus cives, quasi oves in pascu, omni- bus deliciis pascebantur.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias minantibus sibi suis civibus in Anathoth necem et ericem, accidium nomine Dei intentat. Unde primo, refricat pactum populi cum Deo in Sina initum, eisque ob pacti violationem cladem comminatur. Secundo, Deus, vers. 14, vetat Jeremiam ne oret pro populo, qui ait: Dilectus meus in domo mea fecit scelera multa, egoque eum quasi obtinam pulchram plantavi, sed ille fecit se obstruam. Tertio, Jeremias in typo Christi ait se quasi agnum ducti ad victimam, mittique lignum in pariem ejus, vers. 19: hinc, vers. 20, implorat et impetrat Dei ultionem in suos Christusque persecutores (1).

1. Verbum quod factum est a Domino ad Jeremiam, dicens: 2. Audite verba pacti hujus, et loquimini ad viros Juda, et habitatores Jerusalem, 3. et dices ad eos: Hæc dicit Dominus

(1) Quam hoc capite legitur concionem, et probabiliter cap. seq., habitam fuisse post repertum anno decimo regni Josie librum legis (IV Reg. xxii, 3, seqq.), instau-

ratumque solemnè ritu a pio rege factus populum inter et Jovam (IV Reg. xxii, 3), hæc obscure arguit ad factus illud religiosè servandum adhortatio, qua hæc

Deus Israel: Maledictus vir, qui non audierit verba pacti hujus, 4. quod præcepti patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea, dicens: Audite vocem meam, et facite omnia, quæ præcipio vobis, et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum; 5. ut suscitarem juramentum, quod juravi patribus vestris daturum me eis terram fluentem lacte et melle, sicut est dies hæc. Et respondi, et dixi: Amen, Domine. 6. Et dixit Dominus ad me: Vöciferare omnia verba hæc in civitatibus Juda, et foris Jerusalem, dicens: Audite verba pacti hujus, et facite illa: 7. quia contestans contestatus sum patres vestros, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, usque ad diem hæc: mane consurgens contestatus sum, et dixi: Audite vocem meam: 8. et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt amicusque in pravitate cordis sui mali: et induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod præcepti ut facerent, et non fecerunt. 9. Et dixit Dominus ad me: Inventa est conjuratio in viris Juda, et in habitatoribus Jerusalem, 10. Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea: et hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis: irritum fecerunt domus Israel et domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum. 11. Quam ob rem hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt: et clamabunt ad me, et non exaudiam eos. 12. Et ibunt civitates Juda, et habitatores Jerusalem et clamabunt ad deos, quibus libant, et non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum. 13. Secundum numerum enim civitatum tuarum, erant dii tui, Juda: et secundum numerum viarum Jerusalem, posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim. 14. Tu ergo noli orare pro populo hoc, et non exaudiam eos. 12. Et ibunt civitates Juda, et habitatores Jerusalem et clamabunt ad deos, quibus libant, et non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum. 13. Secundum numerum enim civitatum tuarum, erant dii tui, Juda: et secundum numerum viarum Jerusalem, posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim. 14. Tu ergo noli orare pro populo hoc, et non exaudiam eos. 15. Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? numquid carnes sanctas auferent a te malitias tuas, in quibus gloriosa es? 16. Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum: ad vocem loquæ, grandis exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta ejus. 17. Et Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super te malum, pro malis domus Israel et domus Juda, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim. 18. Tu autem, Domine, demonstrasti mihi, et cognovi: tunc ostendisti mihi studia eorum. 19. Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: et non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicens: Mittamus lignum in panem ejus et eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius. 20. Tu autem, Domine Sabaoth, qui judicas juste, et probas renes et corda, videam ultionem tuam ex eis: tibi enim, revelavi causam meam. 21. Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui querunt animam tuam, et dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, et non morieris in manibus nostris. 22. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego visitabo super eos: juvenes morientur in gladio, filii eorum et filiae eorum morientur in fame. 23. Et reliqua non erunt ex eis: inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

concio oritur, vers. 9 et seqq. Etsi vero Josias rex religiosissimus esset, populus tamen, majori ex parte, animo minus sincero ad Jovæ cultum reversus, pronus ad pristinas superstitiones mansit. Atque Josia quidem superstitie, in regia saltem urbe non videtur, metu, ne indignationem regis incurreret, ad impia sacra palam et publice redire ausi esse. Sed fuisse Hierosolymis plures, qui clam et in occulto fictitius diis sacra facerent, colligi potest ex iis, quæ vers. 9, 10, dicuntur. In cæteris vero Judææ urbibus propalam, omni seposita verecundia, perceris diis litatum fuisse credibile est (vers. 13, 14), præsertim ultimo Josie anno, cum regem pium bellum cum rege Ægypto impulerat susceptum (IV Reg. xxi, 29), a sacerdotum cura vocaret. Hinc igitur tempori hanc pericopam assignandam arduatur.

Ad scriora Sedecie regnare incipientia tempora illam referi Eichornius (*Die Bibl. Propheten*, vol. II, pag. 214), quem sequitur Dahler (*Jeremias*, etc. pag. 192), hoc maximo permotus argumento, quod vers. 16, 17, ad insignem illam cladem respicere existimat, quam brevi antea a Nabucodonosoro, abductis una cum rege regioque familia, ix millibus hominum, Judæa accepisset (IV Reg. xxiv, 13 seqq.). Verum versus illos non præterita mala commemorare, sed futura minari, orationis tenor satis prolii (Rosemüller). Quam etiam sententiam sanas facit d'Alholl.

Porro in isto sermone, post exordium ubi Propheta exponit legationis auctoritatem et obiectum, 1, 2, PRIMO, adihortatur Judæos ad servandum fœdus, quod cum eorum majoribus Ægypto egressi sanciverat Deus,

2. AUDITE, etc., — tu, o Jeremia, et socii tui Propheta (1).

4. EDUXI EOS, etc., DE FORNACE FERREA. — id est de servitute durissima, qua quasi camino ferri ignito in decoctione laterum in Ægypto urebantur et alligebantur. Ita S. Hieronymus. Solent enim servi et pauperes vasesque homines in fornacibus, ubi ferrum funditur, laborare, sudare et estuare, uti videre est Lædii et in Ardenna. Unde *Genes. xv, 17*, Abrahæ hæc servitus præsignificata fuit per clybanum fumantem.

Tropologie, eadem tribulationis fornax probis et martyribus, uti tribus pueris in Babylone, est aurea, *Sapient. iii, 6*, impubis est ferrea. Ita S. Ambrosius in *Psal. cxviii, serm. 20*.

UT SUSCITEM. — Chaldaeus et Vatablus, ut confirmem et conservem. *Secundo* et melius, ut erigam, et quasi reviviscere faciam pactum meum vobiscum inquit, quod quasi intermortuum jam esse videtur. Olim enim patres eorum in terram pacto promissam Deus induxerat; sed quia ex ea illos ob peccata eiecerat, et in Babylonem captivos duci permisit, videbatur pactum hoc ruptum et violatum: juraverat enim Deus Abrahæ, se ei et posteris ejus terram Chanaan daturum in æternum, *Genes. xii, 7*. Dicit ergo se pactum hoc renovaturum, id est reducturum eos postliminio in terram suam, si vicissim illi servaverint pactum, id est pacti conditiones, scilicet, ut non idola, sed Deum colant, ejusque legem observent. Ita Maldonatus.

SICUT EST DIES HÆC, — sicut dies hæc demonstrat, scilicet vos possidem terram promissam a Deo, lacte et melle manantem, id est fertilissimam.

ET RESPONDI (ego Propheta) ET DIXI: AMEN. — Septuaginta, *fat*, ut scilicet hæc dicam viris Juda et Jerusalem, scilicet Deum velle innovare pactum cum eis, foreque maledictum qui non servat verba pacti ejus, id est legem, quam cum eo pacti sunt servata. Ita Origenes, Lyranus et Vatablus.

6. VOCIFERARE, etc., FORIS JERUSALEM, — extra urbem in agris. *Secundo* et melius, Hebræus, Chaldaeus et Vatablus, vociferare in vicis, plateis, foro, vel foris Jerusalem, ut vox foris sit ablativus pluralis a nomine forum. Ita a Castro.

PRIMO, denuntiando maledictionem contra violatores legis, et promittendo beneficentiam erga observatores, 3-5; *secundo*, commendando observantiam ejusdem, et invelhendo in impiorum hominum ex Judæis et Hierosolymitanis factionem, qui rupto illo fœdere et relicto Dei cultu aliarum gentium superstitiones sectabantur, 6-10; *tertio*, comminando ruinam, per idololatriam committam, 11-13; nec precibus Propheta, nec populis sacrificiis avertendam, 14, 15; priorem conditionem optinam in pessimam convertendam, 16, 17.

SEXTO, committitur de insidiis, quas ob malorum denuntiationes, ipsa divino a se prolatas, vite sue concives Anathothitarum, 18-20; et predicti vindictam hinc profuturam a Deo decretam, 21-23.

(1) « Audite verba pacti hujus, » scilicet quod cum vestris majoribus inii (vers. 4), quodque Josias, reperto nuper libro legis, renovavit, IV Reg. xxi, 8 seqq., xxiii, 3.

7. CONTESTANS CONTESTATUS SUM. — Id est, sepe et vehementer protestatus sum, ac præhominem etiam testibus, puta celo et terra, ac vobismetipsis, adhibitis et invocatis (uti feci per Moysen, *Deuter. cap. iv, 26*, et cap. xxxii, 1, ac per Josue, cap. viii, vers. 32, ac alias sæpe), si pactum et legem violaretis, has penas me inflicturum, ut non possitis queri, cum vos puniam, vos id nescisse, vos non esse admonitos. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et S. Thomas.

MANE CONSURGENS. — Id est vigilanter, summo studio: quod enim studiose agimus, summo mane agimus.

8. IN PRAVITATE CORDIS SUI. — Hebraice כַּסְרִית *bisrit*, id est in duritia et pertinacia cordis sui, quam potius secuti sunt, quam mea monita.

ET INDUXI SUPER EOS VERBA FACTI, — maledictiones et penas, pacto seu pacti violatoribus ascriptas, *Deuter. cap. xxvii, 13* et sequent. Ita Chaldaeus, Theodoretus, Hugo et S. Thomas.

9. INVENTA EST CONJURATIO IN VIRIS JUDA, — *q. d.* V Prodidierunt et tradiderunt se idolis, deficientes a me; non fortuito, non fragilitate, sed certa quasi conjuratione et colligatione, sive conspuratione, ut vertunt Septuaginta, Aquila, Theodoretus, et, ut Chaldaeus, rebellionem contra me facta, scilicet sub Joakim, ait Vatablus, vel potius sub Manasse, IV Reg. cap. xxii, vers. 13. Ita Lyranus et a Castro (2).

13. SECUNDUM NUMERUM ENIM CIVITATUM, — *q. d.* V Tot deos habebas, quot civitates, imo quot vias et plateas, *q. d.* Non in sola Jerusalem, sed in singulis Judææ urbibus; in ipsa vero Jerusalem non unum uno loco, sed plurima, puta in omnibus plateis singula idola, quasi lares et deos tutelares erexisti et coluisti. Hoc est quod ait Ezechiel, cap. xvi, vers. 31: « Fabricasti lupanar (id est idolum) tuum in capite omnis viæ. » Ita S. Hieronymus.

Secundo et nervosius, *q. d.* Singule urbes singula idola quasi propria, et ab aliis aliarum urbium diversa asceverunt, ut tot essent idolorum species, quot erant in Judæa urbes, ait S. Hieronymus: « Et secundum numerum viarum Jerusalem, » id est ex omnibus circumquaque gentibus,

(2) Proprie hoc verbo *conjuratio*, Scriptura utitur, inquit S. Hieronymus, quando non subito fortuitoque peccato, sed paratis insidiis et conjuratione, tenditur ad delictum, et pari mente anaque studio id agunt, ut Dei mandata contemnant. Quod vero hic dicitur, *inventam esse conjurationem*, non obscure indicat, impiorum de quibus hic sermo est, secretissimam agendi rationem, et metum, ne detegerentur. Hoc certe illud est, ut observat Ghislerius, quod significatum Jeremia vidit Deus, viros Juda et habitatores Jerusalem in ipso tempore, quo sub sanctissimo rege arcus in fide, veroque in cultu, et in legis observantia apparebant ut speculati Deo obstructi; occulte nihilominus prope templi Josie regis metu simul convensisse, et secreta conspuratione facta conjurasse, ut et a Deo delicerent, et a manu medio tollerent cultum, quam primum libere sibi agendi exhibitum esset opportunitas.

ad quas e Jerusalem vive erant, idola mutatis es, ac omnium gentium deos coluisti. Nam ex Moab accepti chamos; ex Assyriis et Chaldeis Baalim, non unum sed perplures; ex Aegypto vitulos aureos, Solem, Lunam, etc. Id disertis eis exprimit Ezechiel, cap. xvi. Ita videmus hodie ex una heresi, v. g. Lutheri, natas esse trecentas, et singulas ejus urbes suam habere sectam, qua ab aliis qualibet est divisa et dissecta.

14. **TE EGO.** — Vox Dei est ad Jeremiam, q. d. Tu, o Jeremia, noli pro Judæis tam impiis assumere laudem, id est, ut Chaldeus et Septuaginta, deprecationem, quæ ordiendi est a Dei laude, beneficentis et triumphis, ad captandam Dei benevolentiam.

Notat S. Chrysostomus, homil. 44 in epist. ad Rom., hec dici comminatorie ad terrendum populum. q. d. Noli te, o Jeremia, fatigare, frustra curando pro populo tam impio, quia non exaudiam te, nisi sollicit te precibus tuis hanc frangam vicieris et militaris, uti fecit in simili casu Moses, Exod. xxxii, 10 et 11. Deus ergo hic absolute non volebat, imo volebat Jeremiam cessare ab oratione pro populo; quod scilicet Jeremias perrexit orare pro eo.

IN TEMPORE AFFLICTIONIS. — Legit Interpres cum Chaldeo et Septuaginta בעת בעת, jam legunt בעת בעת, id est pro afflictione sua.

15. **QUI EST.** — Queritur Deus de idololatria etiam in templo perpetrata. Sic enim idola in templo Dei posuit et coluit Manasses, IV Reg. xxi. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, S. Thomas, Lyranus. Potest quoque ex Hebræo verti sic, quid est quod dilectus meus in domo mea fecit abominaciones multorum, scilicet dolorum aut populorum? q. d. Cur in templo meo multa multarum gentium idola locavit, et vario earum ritu coluit? Ita Sanchez.

Secundo, Pagninus vertit, quid est dilecto meo ultra in domo mea, cum fecerit abominaciones multas? q. d. Ejciam cum ex domo mea, quam ita polluit. Sic enim maritus dicit uxori adulteræ: Quid facit uxor in toro meo, cum tam multos habeat amicos?

Tertio, Hugo et Isidorus sic explicant, q. d. Quid dilectus meus Jeremias tam assidue orat et propebat in templo meo, in quo ipsa plebs tantum perpetrat scelus?

Quarto, Kimchi et Vatablus sic, q. d. Quid causæ est Deo (aut Christo) dilecto meo, ait Jeremias, cur diutius habitet in templo hoc meo Hierosolymitano, in quo ipsa plebs idola colit?

Verum primus sensus nostri Interpretis optimus est, utaque recte adaptes clericis et monachis in monasterio, quod domus est Dei, dissolute viventibus.

NEQUICI CARNE SANCTE. — q. d. Victimæ et sacrificia non auferent malitias tuas. Ita Septuaginta, S. Hieronymus, Theodoretus et alii passim. Hic sensus est planus et genitivus.

Aliter vertunt Chaldaeus et Vatablus: « Carnes sanctæ, » id est sacrificia, et omnis Dei cultus transibit et auferetur a te, quia sacrificia execranda obtulisti idolis.

Tertio, Pagninus et Vatablus, q. d. « Carnes sanctæ, » id est homines sancti, id est sacerdotes, auferentur a te et ducentur captivi.

Quarto, Sanchez: « Carnes sanctæ, » id est execrabilis, quas obtulisti idolis, non auferunt maculas a te, sed te magis contaminant; sit antiphrasis in voce sanctus, qualis est in voce sacer, cum dicitur: « Auri sacra fames: » « sacra, » id est execrabilis.

IN QUIBUS GLORIATA ES. — Mutat genus, quia prius intelligebatur populus, nunc civitas.

16. **OLIVAM UBEREM** (hebraice, olivam virentem) vocavit, — id est effecit, ut jure illi vocari posses, q. d. Eras, o Juda, Domino quasi oliva virens et florens, cum cum coles in summa pace, et rerum abundantia, felix et beata ac famosissima inter gentes.

Nota: Ecclesia et Sancti comparantur oleæ et olive, primo, ob soliditatem virtutis. Ligumen enim olea nec tempestas, nec caries, nec vastitas lahefacta: unde apud veteres æternitatis erit symbolum. Hinc Elias et Henoch, utpote æternitatis candidati, vocantur olive, Zachar. iv, 4: « Isti sunt, inquit, duo filii olei splendoris, qui appoint Dominatori universæ terre; » et Apocal. cap. xi, 4: « Hi sunt due olive, et duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes; » quia scilicet hi duo, infracto animo, resistent Antichristo, nec ullis laboribus, minis aut tormentis cedent.

Secundo, ob fertilitatem, est enim oliva fecundissima. Unde Psalm. li, 10, dicitur: « Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei. » Unde et hic ait Jeremias: « Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocavit Dominus nomen tuum. » Hinc Apostolus, Rom. xi, 17, ait gentes ex sterili oleastro insertas esse in bonam et fertilem olivam.

Tertio, ob pinguedinem gratiæ, devotionis et charitatis Sanctorum, quæ dat pinguedinem, id est valorem, bonis operibus. Hinc dicitur Isaiæ v, 1: « Vine facta est dilecto meo in cornu olei. » Ubi Symmachus vertit, in cornu in medio olivarum; Septuaginta, in cornu in loco pingui sive uberi. Ubi Isaias vineæ, id est Ecclesie robur et potentiam designat per cornu; pinguedinem et gratiam per oleum.

Quarto, sicut olive folia nunquam defluunt, sed semper virent: ita Sanctis illustribus nunquam deperit pulchritudo bonorum operum, sed eorum virtus semper viret. Osee xiv, 6: « Ero quasi ros Israel germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ut Libani, et erit quasi oliva gloria ejus. » Ubi S. Hieronymus: « Cum Dominus, inquit, nos suo rore gratiæ resperserit, germinabimus, imo florebitus sicut lilium, et mittemus radices nostras sicut arbores Libani, quæ quantum in arboribus

urgunt vertice, tantum radicem in ima demergunt, et nulla tempestate quatiantur. »

Quinto, propter pacem; pacis enim symbolum est oliva. Unde columba afferens ad Noë ramum olive, finem diluvii, pacemque terræ et hominum cum Deo significavit; Sancti enim sunt pacifici cum omnibus. Quocirca, ut gentiles narrant, aut jolius fibulantur, cum Neptunus et Minerva de dignitate contendere, et Neptunus allegaret se esse aque, rei utilissimæ, inventorem; Minerva autem pro se adduceret, se olivam fructiferam plantam invenisse; Sanci enim lata sententia: quia oliva arbore significabatur fertilitas, ejusque causa, pax, qua nihil dicebant esse jucundius, nihil utilius, nihil ad tranquillam, letam et beatam vitam accomodatius.

Sexto, propter misericordiam: hanc enim significat oliva. Nam Sanctorum propria virtus est misericordia. Hinc Salomon duos Cherubim fecit ex ligno olivarum, quos posuit in oraculo, III Reg. vi, 31, ut significaret misericordiam ad celum ducere, et in celo sibi addictos collocare.

Septimo, propter speciem, nitorem et splendorem virtutis. Ezech. xxiv, 19: « Quasi oliva speciosa in campis, et quasi platanus exaltata sum juxta aquam. »

Denique oliva foliis exiguis et pallidis, sed fructu uber, indicat Sanctos honorem et ostentationem fugere, sed interius solido virtutis fructu pasci. Docet enim symbolice oliva fructum frondibus, commoda pompe, utilitatem splendori præferendum. Quis enim non præferat olivam exilem et foris abjectam cuivis ingenti platano aut quercu frondibus luxuriant? Exstat hæc de re emblemata elegans apud Phædrum, lib. III:

Olim, inquit, quas vellent esse in tutela sua, Divi legunt arbores. Querens Jovi, Et myrtus Veneri placuit, Phœbo laures, Pinus Cybele, populus celsa Herculi. Minerva admirans, quare steriles sumerent, Interrogavit. Causam dixit Jupiter: Honore fructum non videamur vendere. At me hercule narrabit quod quis voluerit, Oliva nobis propter fructus est gratior. Tunc sic decorum genitor, atque hominum sator: O nata! merito sapiens dicere omnibus, Nisi vult esse quod facimus, stulta est gloria.

Sapiens ergo Minerva olivam fructiferam sibi deprecans, docet vanum esse omne frondosum gloriæ choragium, nisi succulentis utilitatis fructibus fecundetur.

AD VOCES. — Septuaginta Hebræum חבולה hamula a חבל mul, id est circumcidere, derivantes, vertunt, ad circumcisionem vel scissionem tuam, qua scilicet fecisti schisma sub Roboamo a Juda, o Israel, in has clades incidisti.

Verum melius Noster interpres et cæteri omnes hamula, deducunt ab חבל hamal, id est loqui, q. d. Ob idololatriam tuam, contra te excitabitur

grandis, id est jussio Dei terribilis instar tonitruum. Dei enim vox mollis et blanda est, quæ vocavit « olivam speciosam, » libique læta et fausta promissit: vox vero Dei grandis et horribilis est, qua minas intonat, quamque sequuntur vastitas et exitium, sicut post tonitruum sequuntur fulgetra et fulmina. Ita Sanchez.

Rursum vox grandis, id est imperium et mandatum Nabuchodonosoris, atque clamor Chaldecorum, qui in te ignem accendunt, urbemque tuam incendio perdet. Ita Lyranus, S. Thomas et Vatablus. Hebræum enim hamula significat clamorem, strepitum, tumultum, qualis est militum in castris, et in expugnatione urbis, præsertim cum e domibus et turribus adhuc cives resistunt. Tunc enim milites inclamant: Fuogo, fuogo, domosque incendunt, uti Antuerpiæ et alibi factum vidimus.

Nota: Te grandis tam ad te loquela, quam ad te ignis (et tunc est sensus planus, grandis ignis exarsit) referri potest, varia enim hic est interpretatio.

Tertio, S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et S. Thomas « ad vocem loquela grandis, » id est, inquit, ob tuum jactantiam et blasphemam superbiam combuteris.

Quarto, « ad vocem loquela grandis, » id est ad famam, qua de Judæis loquebantur, quasi de foelissima republica omnes gentes inierunt cum eis amicitiam et commercia, et inde, a commercio scilicet cum gentibus idololatris, exarsit ignis idololatriæ, quam ab eis didicit Judea, qui omnia combussit et vastavit.

Sic tropologicæ, ait S. Gregorius, homil. 21 in Ezechiel, de favore et amore laudis, in corde flamma elationis accenditur, quæ omnia consumit. « Vox enim grandis loquela est favor adulantis, » qui omnia bene gesta et dicta deponit, cum ex amore, non Dei, sed laudis fluit. Unde scriptum est Proverb. xxvii: « Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicentis similis erit. »

FRUTETA EIUS. — Persistit in metaphora olive, cui comparavit Jerusalem. Sicut enim ignis depascit oleam cum omnibus ramis, ita Chaldei igne vastaverunt urbem cum templo, palatiis et plateis.

17. **LOCUTUS EST SUPER TE MALUM.** — Decrevit te punire, perdere et vastare.

18. **TU AUTEM (1).** — Rabanus, S. Hieronymus, Theodoretus et alii hæc ad litteram de Christo accipiunt: sed patet ex sequenti et precedenti.

(1) Quæ deinceps narrat vates facta videntur postquam superiorem concionem habuisset, in qua mala populo et supplicia tot digna sceleribus denuntiavit. Eicorn, quer sequitur Dabur, hic nove pericope quæ usque ad xii, 13, decurrat, et regnante Sedecia edita sit, initium statuit. Verum suffixum tertiæ personæ pluralis in חבולות, opera eorum, manifeste respicit ad malos illos, de quibus in his, quæ præcedunt, locutus est. Illi igitur, ægre ferentes quod non desineret vates ipsos vitorum coarguere et penas minari, de monitore tam molesto e medio tollendo consilia clam inter se agitarunt. (Rosenm.)

maxime vers. 14 et 21, hæc ad litteram de Jeremia dicit, qui queritur de insidiis, et morte sibi parata a suis civibus Anathoth, eo quod tam libere eis prophetabat, et minabatur excidium.

Allegorie, certum est ex Ecclesie consensu, sub persona Jeremie hæc de Christo dicit, et propter Christum hæc Jeremie evenisse, et scripta esse, atque hoc vult S. Hieronymus. Unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

19. Et ego quasi agnus mansuetus. — Hebraice אֵילֵן אֲגֻנִים, id est associatus, mansuetus; Chaldeus, electus; Septuaginta, innocens; Syrus, simplici; Arabicus, aherans, vel insaniens; unde sic concludit: « Ut omni interpretationis molesta liberemur, hæc sequamur regulam, quod omnes Prophete in Christi typum pleraque gesserint, et quidquid juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futuro de Domino prophetari. » Sic et Theodoretus, Rabanus, S. Thomas, Lyranus et Vatablus.

luntate Dei, pro hominum redemptione est immolatus, sicut vocatur sacrificium Abraham, quod Abraham obtulit Deo, aiunt Theophylactus, Euthymius et Maldonatus. Aut quia ipsemet Deo est oblatu et immolatus: aut « Dei » id est, divinus propter divinitatem, quæ in ipso erat: aut, ut Clemens Alexandrinus, lib. I *Pædag.* v. et ex eo Tol. in. quia pro nobis factus est puer, et infans Patris. Pueros enim agnos vocamus. Verba Clementis sunt: « Quoniam Scriptura pueros et infantes agnos vocat, Deum qui est Verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilari volebat, vocavit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris, » *g. d.* Christus est agnus Dei, id est Filius Dei. Agnus enim filium notat, sicut *Genes. XLIX*, catulus leonis dicitur ut significetur mystice Filius Dei, quod multi antiqui annotarunt: ita hic non oves, non bovem, sed agnum vocat, ut hominem hunc significet esse Filium Dei, non Patrem, non Spiritum Sanctum. Porro, « infans » Patris, a Clemente proprie dicitur: Christus enim æqualis Patri, eique cœvus, non recte dicitur infans Patris, quia Deus est. Nam qua homo est, recte id de eo dicitur potest.

Joannem Baptistam sequitur Joannes Evangelista, qui Christum identidem vocat agnum, mireque voce agni delectatur, adeo ut in Apocalypsi vigesies septies eum nuncupet agnum, uti videtur est in *Concordantiis Bibliorum*. Hinc et S. Petrus, « spectans Christi innocentiam, redemptio nos fuisse dicit » pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. »

Ob hæc ergo agni de Christo figuræ et prophetias, vetus fuit mos Christum depingendi agni specie, quem precursor digito ostendit, ut docet VI Synodus habita in Trullo, *Can. LXXXI*, ubi et hunc morem refineri jubet, causamque addit: « Ut per ipsum, ait (Agnem) Verbi humilitationem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejusque passionis, et salutis nostris deducamus, ejusque quæ ex eo facta est mundi redemptionis. » Atque hunc usum Romanam et Latinam Ecclesia semper retinuit, licet Græci ob calumnias Iconoclastarum aliquando velarent Christum alia specie pingi, quam humanæ. Rome enim etiamque in aliis Ecclesiis Latinarum, « in antiquis cœmeteriis et sepulchris videre est Christum musivo opere pictum et sculptum quasi agnum, sed et ex cœtera sacra solitas confici agnorum imagines in Ordine Romano a Gelasio collecto (ut constantior opinio est) ex antiquo ejus Ecclesie usu hæc habentur: In eadem dominica post albas, id est in Octava Pasche, infra civitatem Romanam dantur agni cerei ab Archidiacono in ecclesia post Missam et communionem populo, etc. Hæc quidem antiquitas in Ecclesia Romana servata, nunquam postea intermissa, hætenus perseveravit, » ait Cardinalis Baronius, anno Christi 692, pag. 914. Nota hic usum agnorum cœterorum benedictorum, quasi usitatum et antiquum

luntate Dei, pro hominum redemptione est immolatus, sicut vocatur sacrificium Abraham, quod Abraham obtulit Deo, aiunt Theophylactus, Euthymius et Maldonatus. Aut quia ipsemet Deo est oblatu et immolatus: aut « Dei » id est, divinus propter divinitatem, quæ in ipso erat: aut, ut Clemens Alexandrinus, lib. I *Pædag.* v. et ex eo Tol. in. quia pro nobis factus est puer, et infans Patris. Pueros enim agnos vocamus. Verba Clementis sunt: « Quoniam Scriptura pueros et infantes agnos vocat, Deum qui est Verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilari volebat, vocavit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris, » *g. d.* Christus est agnus Dei, id est Filius Dei. Agnus enim filium notat, sicut *Genes. XLIX*, catulus leonis dicitur ut significetur mystice Filius Dei, quod multi antiqui annotarunt: ita hic non oves, non bovem, sed agnum vocat, ut hominem hunc significet esse Filium Dei, non Patrem, non Spiritum Sanctum. Porro, « infans » Patris, a Clemente proprie dicitur: Christus enim æqualis Patri, eique cœvus, non recte dicitur infans Patris, quia Deus est. Nam qua homo est, recte id de eo dicitur potest.

Joannem Baptistam sequitur Joannes Evangelista, qui Christum identidem vocat agnum, mireque voce agni delectatur, adeo ut in Apocalypsi vigesies septies eum nuncupet agnum, uti videtur est in *Concordantiis Bibliorum*. Hinc et S. Petrus, « spectans Christi innocentiam, redemptio nos fuisse dicit » pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. »

Joannem Baptistam sequitur Joannes Evangelista, qui Christum identidem vocat agnum, mireque voce agni delectatur, adeo ut in Apocalypsi vigesies septies eum nuncupet agnum, uti videtur est in *Concordantiis Bibliorum*. Hinc et S. Petrus, « spectans Christi innocentiam, redemptio nos fuisse dicit » pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. »

lendarum a Gelasio, qui vixit ante annos 1160, puta sub annum Christi 500. Nimirum baptizati, cum vestem candidam in baptismo acceptam deponerent, dominicam in Albis, ejus loco accipiebant hanc eorum ceream a Pontifice benedictam, ut moneretur agnum Christum ejusque innocentiam baptismum acceptam, jugiter et præ oculis habere et conservare.

Unde Sergius Papa, anno Christi 701, « statuit et tempore Dominicæ corporis, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis, a Clero et populo decantaretur, » ait Anastasius Bibliothecarius et ex eo Baronius. Ita nimirum voluit Ecclesia agni hujus ideam, memoriam, amorem, cultum innocentium jugiter nobis objicere.

Denique tropologica per hanc agni credem, præbent Christum, quæ sibi Deoque unitus et cum sit mansuetudo, quamque ipsa sit fortis et viridis. Nimirum Christus, utpote Agnus Dei prior, amat innocentes, amat agnos, amat virgines, amat maritimos, amat milites; et per mansuetudinem facit eos mansuetos, hostilibus, omnibus tormentis, omnibus tentationibus superiores. Hoc est ergo secretum, quod præ agnum nos docet Christus, nimirum mansuetudinem et patientiam, esse fidelium scuta in bello defensivo, atque ac tela in bello offensivo haberi, quibus omnia adversa, omnesque adversarij sequuntur, imo subjunguntur. Mansuetudo enim non tantum vincit hostes, nec tantum superbiam, iram, invidiam, impotentiam; sed et insipientiam, omnemque concupiscentiam, uti docet Cassianus et prisci ascetæ; quin et ipsa veritas clare pronuntiat: « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, » *Matth. cap. v. 4.*

Et vox concovi, — scilicet, antequam mihi, o Domine, revelares, *g. d.* Non putabam eos fore tam nequam, tamque mihi infestos, ut me neci destinarent. Sic allegorice, Christus non cognovit, quia qua homo, sine Patris revelatione non cognovit insidias Judeorum; *secundo* et polius, non cognovit, id est dissimulavit, quasi nesciret insidias eorum; *tertio*, non cognovit, id est ductus ad mortem nihil dicens, perinde, ac si non cognovisset, quo eum ducerent; sicut agnus, cum ad laqueum ducitur, non queritur, non refugit, quia nescit quo eat; alioqui non ignorabat Christus quo duceatur, imo passionem et crucem suam jam ante prædixit, *Matth. xx, 18 et 19.* Ita Hugo, Maldonatus et alii.

Vide, o Christiane, et imitare hoc agni immaculati exemplum, hoc speculum jugiter speculare, et moribus exprime. Ita fecerunt omnes christiani perfectionis studiosi, ab eo didicerunt injurias, verba et verbera silenti et miti animo perferre. Audi exempla ex *Vitis Patrum*, lib. VII, cap. 10 et 11.

Monachus quidam erat qui quanto plus et magis injuriabatur aut incitabatur, tanto magis utrum recurrerebat, dicens: « Isti sunt qui nobis oc-

casione præbent ad perfectionem nostram; qui autem beatificant nos, desipiunt nos et semitiam pedum nostrorum subvertunt. »

Alius non arguebat injuriantem, sed se, dicens: « Quia propter peccata mea contingunt mihi hæc. » Tertius, si quis ei detraxisset, mittebat ei munera.

Quartus, Zacharias pallium suum concilians, dixit: « Nisi quis sic fuerit conculcatus, monachus esse non potest. »

Quintus, S. Antonius prædixit Ammoni: « Multum habes in via Dei proficere. » Et edacens eum de cella: « Vade, inquit, et injuriare lapidem hunc, et indesinenter eade; » quod cum fecisset, rogavit eum S. Antonius, « si ei aliquid lapsus responderisset? » At ille dixit: « Non; » cui Sanctus: « Ita et tu ad hanc mensuram pertenturus es, ut nullam tibi fieri arbitreris injuriam. »

Sextus, lib. V, cap. vi *De fortitudine*, omnes injurias et tribulationes superbat, in iis gratias agendo Deo: atque adeo « Deus, inquit, valens patientiam ejus, abstulit omne bellum tentationis ab eo. »

Septimus, ibidem: « Virtus, inquit, monachi in tentationibus apparet. »

Octava, S. Syncretica: « In tentatione, inquit, dicit: Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me. Si ferrum es, per adhibitum tibi ignem amittes ferruginem; si aurum es, per ignem probator eris. Memor esto istius: Transivimus per ignem et aquam; residuum est quod sequitur, ut inducamur in refrigerium. Obtinuisti primum, exspecta secundum, agens quæ virtutum sunt. »

Talis agnus fuit S. Igazius in vita et in morte. Vox ejus in vita fuit: « Mansuetudinem volo, quæ omnis vis principis hujus mundi emervatur. » Vox vero in morte: « Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum miolar. »

MITTAMUS LIGNUM IN PANEM EJUS. — Hebraice, *corrumparamus, perdamus, excindamus lignum*, id est arborem, in pane, id est cum pane ejus, id est cum cibis et fructu suo, ait R. Kimchi, *g. d.* Excindamus Jeremiam, ut ipse pereat, et cum ipso prophetia ejus tristissima, quasi Jeremias sit arbor exsiccanda: panis, id est fructus ejus sit ejus doctrina, concio et mina, unde sequitur: « Eradamus eum (quasi arborem) de terra viventium. » Hæc expositio satis convenit Hebræo; sed dissentit a versione nostra cui consentiunt Septuaginta et Chaldaei.

Secundo, Chaldæus, S. Thomas, Hugo, Lyranus, Pagninus et Vatablus, « *corrumparamus lignum in pane ejus*, per hypallagen vertunt, *corrumparamus panem ejus ligno*, scilicet venenato et mortifero, *g. d.* Toxicæ et ligno venenato inficiamus ejus panem et cibum, et sic veneno eum perimamus: unde per lignum hoc, accipiunt taxum, ejus lig num, folia, bacæ et flores lethalia esse docet Theophrastus, Plinius, lib. XVI, cap. x, Dioscorides, Galenus et alii: adeo, ait Plinius, ut qui oc-

dormiunt sub ea, moriantur. Unde Virgilius :

No propolis tectis taxum sere.

Imo hinc Maldonatus, Calepinus et alii venenum dici putant *taxicum* a taxo, quasi taxicum; sed alii melius toxicum a *taxe* id est sagitta, deducunt; et hoc est quod ait Plinius: « Sunt et qui *taxica* — de appellata dicunt venena, quae nunc *toxicia* dicimus, quibus sagittae figuntur ut sint venenatae. Dioscorides venenum hoc taxi tribuit nimio frigori taxi, instat cicuta. Melius Mathiolus, in lib. VI *Dioscoride*, cap. xii, id tribuit nimio calori, quia taxus corticem et frondes habet amaras, baccas dulces et acres, perpetuo viret, febres mortiferas et elvi profluvia ciet, denique avicula pondus taxi depaste nigrescunt, quae omnia caloris nimii sunt signa, q. d. Taxo panem et cibum Jeremie inficiamus, excidamus et succidamus. Verum, quia liquidum non solet imponi cibo, sed venenum; quod hebraice *צמח* ros dicitur, et quia omnes Patres hunc locum intelligunt de ligno crucis: hinc

Tertio et aptissime, « mittamus lignum in panem ejus, » ut scilicet loco panis, pascamus eum ligno, id est fuste aut cruce, crucifigamus eum. Sic vulgo dicitur: Fuste te cibabo, id est fuste tundam te, baculos gustabis, pugnos comedes. Vel, si veritas, *corruptum lignum in panem*, exponere per hypallagen; *corruptum panem ejus in lignum*, id est pervertamus ejus panem, et mittamus in lignum, ut pro pane comedat lignum, id est fustes a. d. crucem; unde Syrus vertit, *corruptum lignum in pane ejus*, vel, *depravatum ligno panem ejus*. Clarus Arabicus, *corruptatur per trobem caro ejus, et per lignum fortitudo*, vel *vis pugnans ejus*. Sic enim aptissime hic Jeremias propheta crucem Christi, uti eum facere docent S. Hieronymus et Theodoretus hie, et Justinus, *Contra Tryphonem*; Tertullianus, lib. *Contra Judaeos*, cap. x; Cyprianus, lib. II *Contra Judaeos*, cap. xv; Ambrosius in *Titu*. *Psal.* xxxv; Gregorius, lib. III *Moral.* cap. xii, et alii passim.

Quarto, Tertullianus, lib. III *Contra Marcionem*, cap. xix, et Lactantius, lib. IV *Institut.* cap. xviii, per hypallagen sic exponunt: « Mittamus panem, » hoc est corpus Christi, quod nobis est panis in Eucharistia, « in lignum crucis; » vel, ut Abbas Joachim hie: « Mittamus lignum in panem, » id est crucem in carnem Christi, blasphemiam in doctrinam, detractionem in vitam, scandalum in religionem, ut nemo credat ei et doctrinae ejus, quem videat esse crucifixum; sic et S. Thomas, Andreas, Capella et Maldonatus. Ubi

Nota: Verba Tertulliani haec sunt: « Hoc lignum (crucis) et Jeremias tibi insinuat, dicitur predicans Judaeis: Venite, mittamus lignum in panem ejus, utique in corpus. Sic enim Deus in Evangelio quae vestro revelavit, panem corpus suum appellans: ut et hinc jam eum intelligamus corpus sui figuram pani dedisse, cujus retro cor-

pus in pane Prophetas figuravit, ipso Domino hoc Sacramentum postea interpretaturo. » Quae verba imperite et perverse torquent Calvinista contra veritatem corporis Christi in Eucharistia, cum eandem manifeste stabiliant; dicit enim Tertullianus quod apud Jeremiam per panem intelligatur corpus Christi, quod in ligno crucis affixum fuit, atque addit Christum ipsum ita explicuisse prophetiam Jeremiae, eum de pane Eucharistiae dixit: « Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, » id est crucifigetur. Ubi clarum est per panem apud Jeremiam hie, non intelligi panem materiale, qui significet corpus Christi (ut volunt Calvinista); sic enim sequeretur panem fuisse crucifixum, non autem corpus Christi. Quod ergo ait Tertullianus, « ut et hinc jam eum intelligas corporis sui figuram pani dedisse; » figuram assignat pani, ut patet ex verbis, non corpori, idque cogitur fateri Calvinus apud Claudium Saneetes in *Apolog. Contra Bezae*, pag. 139. Sensus ergo Tertulliani est, q. d. Christus in Eucharistia dedit corpus suum sub figura et specie panis, ut conformaret se prophetiae Jeremiae, eamque explicaret. Jeremias enim per figuram corpus Christi vocavit panem, dicens: « Mittamus lignum in panem ejus, » id est in corpus Christi; hanc enim figuram quae est in voce panem, explicuit et interpretatus est Christus, cum corpus suum in Eucharistia abscondit sub figura et specie panis (non peponis, vel alterius rei) de eaque dixit: « Hoc est, » non panis, sed « corpus meum. » Hunc esse sensum Tertullianus clarissime docet Pamelius in lib. IV *Contra Marcionem*, cap. xi, num. 662; quin et ipsi Centuriatores Magdeburgenses palam profiterentur figuram apud Tertullianum non cadere in vocem *corpori*, sed in vocem *panis*.

20. TU AUTEM, DOMINE SABAOTH (DOMINE exercituum, Domine potentissime), QUI JUDICAS JUSTE, ET PROBAS RENES ET CORDA, — qui exploras et penetras et pervides cujusque affectus et cogitationes, item volitiones et intentiones; renes enim sunt sedes affectuum et concupiscentiae, uti cor est cogitationum; et quia voluntas fons est affectuum rationalium, intellectus cogitationum et consiliorum: hinc recte per renes accipias voluntatem et appetitum, per cor intellectum. Idem senserunt Platonici. Ex quibus Proclus, lib. *De Anima et demone*, docet naturam et experientiam cuique attestari, quod Deus occulta cordium agnoscit. Quisque enim, ait, dum oculo cruciatur merore, dolore, timore, amore, tentatione, afflictione, invocat Deum, quasi ejus conscium et inspectorem, opemque et liberationem ab eo efflagitat. Idem eadem ratione evincit Tertullianus lib. *De Anima*. Hoc enim testimonium animae conaturale, illi a Deo, qui prima est veritas, insitum est.

Ex hoc loco S. Augustinus, in *Sentenentiis*, num. 21, recte infert eos qui judicant de secretis intentione proximi usurpare iudicium Dei, et peccare iudicio temerario: « De oculis, inquit, cor-

de alieni temere iudicatur, et eum cujus non videntur nisi bona opera, iniquum est ex suspitione reprehendere, cum eorum quae hominis sunt incognita, solus Deus iudex sit; quia justus est et inspector verus. »

VIDEAM (fac ut videam) ULTIONEM TUAM, — id est a te profectam; secundo, « tuam, » quia ego causam meam tibi revelavi, id est revelo, committo, et in te transcribo, in te omne jus meum omnemque injuriam resigno: ergo et uliscere non tam meam quam tuas injurias illatas ab Anathothitis civibus sed hostibus meis; idque opto ex justitia zelo ad aliorum exemplum, non ex odio aut vindictae cupidine, uti optavit et David *Psal.* xciii, 2. Praeclare S. Augustinus, in *Sentenentiis*, Sent. 24: « De benevolentia, inquit, est, non de malitia, cum laetatur justus in impios processisse vindictam; quia non ei exitum peccatoris placet, quem voluit corrigi; sed justitia Dei, quae scit multos posse converti. »

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias cap. praeced. a suis Anathothitis tot mala et necis insidias passus, miratur se et alios innocentes et mala pati, cives vero suos et alios impios bonis affluere. Respondet Deus, vers. 3, ut sit majori animo, cum adhuc graviora passurum in Jerusalem, se tandem eam cum aliis gentibus divissime puniaturum. Denique, vers. 14, hostibus quoque Judaorum minatur excidium (1).

1. Justus quidem tu es, Domine, si disputem tecum; verumtamen justa loquar ad te: Quare via impiorum prosperatur; bene est omnibus, qui praevaricantur et inique agunt? 2. Plantasti eos, et radicem miserunt: proficiunt, et faciunt fructum: prope es tu ori eorum,

(1) Hoc caput esse praecedentis continuationem, affirmari posse existimamus, licet interpretes non omnes illud conjunctum cum his quae praecedunt et sequuntur. Nam Eichornius et Dahler inde a versu 18 cap. praeced. usque ad versum 13 hujus capituli unam continuam orationem contineri existimant. Schurrerus, in *Observat. ad tractatula Jeremias Comment. theologic.* vol. III, p. 376, scribit illam quae sex prioribus capitulis et versibus absolvitur orationem, seu amplioris orationis partem quandam reliquam, non magis ea, quae praecedunt, attingere, quam ad ea respicere, quae nullo intervallo sequuntur, sed sola et a proximo sermone sejunctam, spectandam esse. Interpretam vero plures, inter quos Veenma, malorum denuntiationem, supra xi, 17, captam, sed insidiarum prophetam ab Anathothitis structuram mentionem interruptam (xi, 18, xii, 6) hac pericula continari existimant. Denique Rosenmuller particulam superiorem (xi, 1-6), neque cum his quae praecedunt, neque cum his quae sequuntur cohaerere, adeoque a reliquis separandam esse asserit.

Nos multo probabiliorum sententiam amplectimur quae hoc caput, et unam continuam orationem: cum superioribus metis, et juxta illam, totam hujus capituli sententiam sic statuat.

Cum duo essent qui Jeremiam excruciant: alterum, quod nefarios homines videret continua impunitate, et

21. Illic dicit Dominus, — haec dico ego, hinc enim Dominus hie de se in tertia persona loquitur, q. d. Quia tu, o Jeremia, mihi revelasti et commendasti causam tuam, facili quod a me velis, et ultionem de Anathothitis hostibus tuam sumam.

NON PROPHETAS (ne prophetas) IN NOMINE DOMINI (sed in nomine Badi, uti nos; vel postius, ne prophetas in nomine Domini, scilicet tantas calamitates nobis imminere), ET NOV NUMERIS, — non occidemus te: loquere nobis placuit, et parcamus tibi.

23. RELIQUIE NON ERUNT EX EIS, — delebo omnem propaginem et posteritatem Anathothitarum. Loquitur de impiis tantum et sceleratis, qui Jeremiam ad necem persequerantur: nam aliqui promissi Deus, cap. iv, vers. 27, se consummationem non facturum.

ANNUM VISITATIONIS, — annum punitionis et excidii.

rebus etiam secundis uti; alterum, quod sibi, molesto quidem censori, ad conscientia officii benevolentiaeque divinae freto, perferenda esset adversariorum multiplex vis atque injuria, postquam in cap. praeced. conquistus est de insidiis quas vitae suae strueret, et severas penas quas ab eis Deus repetiturus esset, praedixit;

Primo, reverenter exposuit a Deo improborum prosperitatis, et proborum calamitatis rationes, 1, 2; et eundem regat et excitat, velis sibi innocenter cessare, et abire hominis qui huiusmodi pestos divitiis aliena sacra fovendo agrorum sterilitatem tantam patriae inducunt, ut bestis etiam sit perendum; 4.

Secundo, respondet Deus, primo, insinuantibus ipsum querimoniam indulgere, quae *anima* expertus sit mala atque incommoda, levia esse, multo autem graviora instare, de quibus necdum cogitat; nimirum familiaribus etiam et consanguineis tam dolorem ipsum esse et invium, ut et ipsi de eo tollendo cogitent, 5, 6; secundo, terram Judaicam barbaris hostibus depopulatum et vastandam se permissurum, 7-13; tertio, tum vero se et in populos Judaei vicinos, qui cum prius eis auctores ad idolorum cultum existerint, in eorum terram manus intulerint, graviter amandaverunt; 14; quarto, utrisque quem facit se illorum omnium miseratum et in suam quoque terram revocaturum esse, 15; scilicet ad populos quod attinet, ea sub conditione, ut Dei cultu-

et horrida more lugentium, *q. d.* Quousque feres, Domine, ut impii sceleribus suis terram corrumpant, excidium per Chaldaeos et sterilitatem illi olim a te benedicta in ducunt, ut nec volucres possint cum incedere? ait S. Hieronymus. Tanta enim est eorum impietas, ut negent tuam providentiam, dicentes te non videre, id est non curare novissima nostra, id est, ut Chaldaeus, finem nostrum, puta mortem, vastitatem, excidium, quae nomina Dei minatur nobis Jeremias. S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, vel, ut Lyranus et Valabius, *q. d.* Non puniet nos Deus in novissimo, id est post mortem, quia anima cum corpore interibit.

3. SI CUM PEDITIBUS CURRENS LABORASTI (SYRUS ET ARABICUS. *et defatigaverunt te*), QUOMODO CONTENDERE POTERIS CUM EQUIS? — Est adagium, quo utebantur in eos, qui cum minorā prestare non possint, majora tentant; aut qui cum minorā mala non ferunt, majora ferre debent, *q. d.* Si tui cives Anathothite tibi ita molesti sunt, ut vix feras, o Jeremia, quomodo feres insultus nequissimorum Hierosolymitanorum, cum suo rege et principibus? *q. d.* Animos cape, parva tulisti, majora feres. Ita Chaldaeus, Lyranus, Vatablus, et patet ex sequenti; sequitur enim: «Cum autem in terra pacis securus fueris, *q. d.* Videbaris tibi in terra et patria tua in pace securus versari, et tamen cupienti tibi occidere; quid ergo tibi expectandum erit «in superbia (Syrus, *in vi et fortitudine*; Arabicus, *in abyssu*, id est summa profunditate) Jordanis?» id est in Hierosolyma, ubi sunt homines superbi et timidi instar intumescens Jordanis. Ita Lyranus et Vatablus.

Est parcaia, sive proverbium eodem spectans quo praecedens currentis cum equibus. Proverbialiter enim «terram pacis,» vocat quietam et pacificam Jeremia patriam Anathoth; «superbiam vero «Jordanis» vocat superbos Hierosolymitas. Jordanis enim, quae aestate intumescit, et quasi superbit; hinc apud Judaeos proverbialiter et vulgari sermone significabat superbos et inflatos (1). Hunc esse sensum patet ex praecedentibus

(1) «Quid facies in superbia Jordanis?» Quod nonnulli de examinatione Jordanis intelligunt, quae tempore nivis fieri solent. Sed vere observavit Schurrerus דורדור בן דורדור esse gloriam, deus Jordanis, quemadmodum, Ezech. xxii, 12, אֱלֹהֵי מִצְרַיִם est deus Egypti. «Jordanem pergit, fluvium arboribus virgultisque bene obditum fuisse, et locus dicit, IV Reg. vi, 1-7, et affirmant, qui terram Judaicam perstraxerunt, complures, veluti Maandrellus, qui ripam fluvii interiorum arboribus vari generis fruticibusque ita consitam pervasisse se refert, ut hominis quicum nisi qui sylvam pervasisset conspiciere haud possit. Ejusmodi viridis et umbrosa ripa, quam vix possit non placere oculis, atque haud exiguum hominis ornamentum haberi; quidni putemus, ore Jordanis, vel universe, vel parti, quae amonior esse videtur obligasse appellationem decus, hoc est nomen Jordanis, ipsaque terminam sensum ita abissis in consuetudinem, ut vulgari etiam sermone interpretetur ad ripam Jordanis significantiam; non quod nomen יְרֵדָה ipsam ripae significationem haberet, sed quod

et sequentibus. Sequitur enim: «Nam et fratres tui, et domus patris tui, etiam ipsi pugnaverunt adversum te.» Simili schemate Ezechiel, cap. xvii, vers. 3, magnificam Judaeam et Jerusalem vocat Libanum, superbum vero Nabuchodonosorem vocat aquilam grandem magnarum alarum. Possent quoque per superbiam Jordanis accipi Chaldaei, alique hostes Judaeorum, uti mox dicam, quasi dicat: Si in terra tua a tuis tanta patris, quanta patris cum superbi Chaldaei alique hostes vestri te tuosque invadent integro totoque exercitu?

Respondit enim haec Deus querele Jeremiae, ut habet Chaldaeus, cur scilicet impii prospereant, et dominentur piis, eosque affligant, ut ipsi a suis civibus affligebatur; respondit autem increpando et erigendo illum ad majora certamina, et ut abyssu providentiae Dei et judiciorum ejus inscrutabili ece se submittat.

Tropologie, «si cum peditibus,» etc., id est, si visibilibus hostibus, scilicet mundo et carni, cum difficultate restitisti, quomodo equibus; id est demonibus invisibilibus, fortissimis et velocissimis, resistes? Rursum, si inferiorum contradictiones ferre non vales, quomodo prelatorum et principum infestationes sustinebis; discite ergo superare minora, ut assuescas superare majora. Hinc apposite Capella et Delrio, *adagio* 836, hoc proverbium adaptant iis, qui cum se et familiam regere nequeant, ambiunt prelaturos, voluntque Ecclesias et republicas gubernare. Hugo adaptat novitibus religiosis, qui cum multis in seculo pietate et austeritate vite sint inferiores, certare volunt cum veteranis, parique passu cum eis incedere.

Secundo, S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Hugo, S. Thomas haec accipiunt, quasi loquatur Deus aut Propheta plebi Judaeorum, *q. d.* Si cognati tui, vicini Ammonitae et Idumaei, qui pedes pugnant, tibi saepe tantam cladem intulerunt; quomodo resistes Chaldaeis equibus, et pedes curres cum eis, quando te trans Jordanem intumens fluctus in Chaldaeam abducent? Sic et Sanchez, qui tamen haec refert ad finem capitis praecedentis, ac per superbiam Jordanis apposite accipit numerosos et gloriosos hostes Judaeorum, puta Chaldaeos, qui sibi sociarunt Ammonitas, Moabitas et Idumaeos Jordana a Judaeis divisos. Hi dicuntur «superbia Jordanis,» tum quia transeundo Jordanis ripa talis esset et haberetur quae superbiore posset fluvius. At quod idem Jordanis nemus feras quae et leones maxime respiciet in suas latebras, quod intelligitur ex loco Zachar., cap. vi, 3, ubi leones rugire dicuntur, propterea quod vastatum sit nomen Jordanis, hinc factum est ut formula decus Jordanis transferret ad illum usum quo significaret habitacula leonum, veluti infra cap. xlix, 19, et l, 44, dicitur inverso de leonis iustro, quemadmodum כַּרְמֵל *carmel* transferret ad significandum tractum quemcumque amoeniorem et feraciorum, infra cap. xlviii, 33. (Schurrerus in opera jam citata.)

tes Jordanem ut Judaeum invaderent, cum tanta militum et equitum copia intumescere, et quasi superbiere fecerunt; tum quia ipsi quasi superbia Jordanis, seu tanquam Jordanis intumescens, alveumque egressus et agros inundans, totam Judaeam, omnesque ejus agros vastarunt et populati sunt. Sic cap. xlix, vers. 19, de Nabuchodonosore a Judaea subacta pergentes contra Ammonitas et Idumaeos, ait: «Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam.» Sic alibi saepe hostiles copias vocat Scriptura flumen exundans, quod violenter segetes domosque sternit, ut *Isaia* viii, 7, et *lix*, 19; *Jerem.* cap. xlvii, vers. 7.

Tertio, Isidorus exponit, *q. d.* Deus: Neselebas consilia et secreta tuorum civium volentium te occidere, et quomodo vis scrutari et scire consilia mea de felicitate impiorum?

Quarto, Chaldaeus exponit, *q. d.* Si ego Deus Nabuchodonosori et impiis Chaldaeis quasi peditibus meis tui bona contuli, quid faciam patribus tuis, qui quassique concurrerunt in mea servitute et obsequio? nimirum, propter eos vobis eorum filii largus impertiar benedictiones, instar aquarum exundantium in Jordanem.

Sic moraliter, si Deus suis hostibus, ut Neroni, Decio, Phocetiano, in hac valle lacrymarum tantam dedit gloriam; quantum dabit suis filiis in die triumphi et nuptiarum? ait S. Augustinus. Primus sensus maxime est genivus. Porro nonnullus ita esse agiles, ut cursu certent cum equis, certum est. Id enim faciunt Iberni, qui se assidue cursu et lucta exercent. Sic de Camilla canit Virgilius, *Aeneid.* xi:

Hæc fatur virgo, et pernicibus ignea plantis
Transit equum cursu.

6. NAM ET FRATRES TUI, — cives tui Anathothite pugnaverunt contra te. Hic versus confirmat primam expositionem vers. praeced. datam. Aliter S. Hieronymus: Fratres, inquit, id est Moabita, Idumaei, et, ut Theodoretus, aliqui Judaei profugi in castris Chaldaeorum; hi enim cum eis contra patriam suam Jerusalem pugnaverunt; ut et te respiciat Jerusalem. Verum obstat, quod sermo praecedens respiciat Jeremiam, non Jerusalem.

CLAMAVERUNT POST TE PLENA VOCE. — Vatablus vertit: *Convocarunt post te plenitudinem*, id est turbam civium, ut te persequantur.

7. RELIQUI DOMUM MEAM (id est templum), DIMISI HAEREDITATEM MEAM (id est Judaeam et populum Judaicum, qui erat quasi hereditas Domini), DEDI INLECTAM ANIMAM MEAM. — Id est templum et urbem Jerusalem, quam tanquam animam diligebam; hebraice est, *dedi dilectionem animam meam*, id est urbem quam toto anime affectu diligebam, ob scelera ejus tradidi in manus hostium Chaldaeorum. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et Chaldaeus. *Stat* enim haec esse verba Dei. Est enim hic cre-

bra enallage et commutatio personarum, uti est interlocutorum in scena.

Allegorice, Christus dereliquit templum et Judaeos, cum animam suam in passione eius cruciantem tradidit. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus et alii. Unde sequitur:

8. FACTA EST MIHI HAEREDITAS MEA. — *q. d.* Uli homines in sylva audito rugitu leonis fugiunt: sic ego, ait Dominus, populi Judaeorum prius mitis et obediens, jam vero ex conversatione cum idololatriis contra me rebellis, atque in pauperes et Prophetas innocentes sevientis et rugientis instar leonis (qui urgente fame neminem, quantumvis beneficum, agnoscit, sed obviam quaevis viam rictuque dilacerat), blasphemis vocibus coactus, cum reliqui et odivi; tum tempore Jeremiae, tradens eos Chaldaeis: ita Chaldaeus, Hugo, S. Thomas, Lyranus et Vatablus; tum maxime tempore Christi, cum magnis vocibus ipse quasi leo petit cum crucifigi: ita S. Hieronymus, Theodoretus, Rabanus et alii. Simile dixi *Isaia* xvii. In leone notantur sevitia et ignorantia ingrati populi, qui Deo rebellavit, ac si nulla ab eo beneficia accepisset, atque in ejus Prophetas sevitit (1).

9. NUMQUID AVIS DISCOLOR? — Nota: S. Hieronymus per avem discoloram et tractam per totam, accipit pavonem, eoque significari putat pulchritudinem Israelis, quae tanta erat, ut nihil esset bonorum, quod non carneret in eo. Sic et Rabanus, Hugo et S. Thomas, *q. d.* Hunc pavonem deplumate et devorate, o bestie, id est Chaldaei, quia superbus mihi est et rebellis.

Huc accedit Sanchez, qui sic explicat: Numquid hereditas mea, quam fremement audio, mihi eam voluptatem praebuit, quam praebere solet Domino suo discolor avis et variis maculisincta (quam proinde Martialis, lib. V, *epigram.* 104, vocat quattam, qualis est pavo, psittacus, etc.), atque vocalis et canora, ut eam non oderim? Nonne pro suavi cantu frenitum instar leonis edidit contra me? Unde sequitur: «Venite ergo, congregamini, omnes bestiae terrae, properate ad devorandum.» In pavone notatur Israelis ostentatio pulchritudinis, ejusque inconstantia; pavo enim caeduae syrinate expanso oculis pulcherrime variatur et intumescit; sed dum pedes factos intuetur,

(1) Viam ad geminam hujus loci sensum eruendum primus, inquit Rosenmuller, monstravit Bochartus *Hieroz.*, part. I, lib. III, cap. ii, tom. II, qui nomen פָּוֹן non solum de avibus, «rum et de feris bestis observavit (cf. *Ezech.* xxxix, 4), et פָּוֹן *ayenan* esse docuit, collato textu Arabico, quomodo et Graecus Alexandrinus vertit. Hinc versus sic interpretatur: *An igitur est fera rapax ayenan, hereditas mea erga me?* Id est: num Judaei, quos in filios et heredes adoptaveram, usque adeo omnem sensum humanum perdidierunt, ut hyenarum instar sint, cum moribus effratioribus, quam uli barbari, ino quam rapacissime bellue utantur? Ita est omnino; jam fera sunt, non homines. At ego in feras illas, alias fera immitam, Chaldaeos, a quibus terra desolabitur, quod dicit sequens apostrophe, *venite, congregamini, etc.*

serena demittit et detumescit. Unde Martialis, libro XIII:

Naris quoties gemmantis explicat alas.

Rursum in motu pennas nunc contrahit, nunc expandit, idque crebro et varie; quocirca « est multicolor, et discolor, et versicolor, nunquam ipsa, semper alia, etsi semper ipsa quando alia, toties denique mutanda quoties movenda, » ait Tertullianus, lib. de *Pallio*, cap. III.

Unde tropologicè Hugo pavone hoc versicolori representari censet mulieres gemmis, stibio et cerussa fucatas et tumidas. Item hypocritas, qui exterius speciosi videntur, cum interior turpes sint et *facile*: hi enim quasi pavo circumspiciant et ostentant se.

Secundo, valde apte « avis discolor et tincta, » est avis peregrina, variis coloribus distincta, et insolentibus plumis ornata, verbi gratia, noctua rubris maculis aspersa, quam proinde alia aves maxime ferè et rapaces, quæ hic « bestia » vocantur, invidentes persequuntur, ut expulsi et devorent, *q. d.* Pari modo alie gentes persecutæ sunt et persequuntur Judæos, idque fiet Deo ulciscente, et eas advocante ac dicente: « Venite, congregamini, proparate ad devorandum. » Nota: Vox *discolor* significat inconstantiam Israelis, quod modo Deum, modo idola coleret. Ita D. Thomas, Kimchi et Capella. Alludit ad indolem avium, que concordes amant, cum eisque volitant, discolors oderunt et persequuntur. Simile enim gaudet simili, et similitudo est conciliatrix amicitie, dissimilitudo inimicitie, ait Aristoteles. Hinc verbi gratia: Graculus assidet graculo, cicada cicada cara, formica formice, asinus asino, sus sui pulcher: fur furem cognoscit, ut lupus lupum.

Tertio, a Castro per *avem* hanc accipit corniculam *Aescapam*, quæ cum se aliarum avium plumis induisset, unaquaque suam plumam repetente, nada remansit, de qua Horatius, libro I, *epist.* 3:

No si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat corniculæ visum
Furtivis novata coloribus.

q. d. Pari modo Judæi, sui bona gentibus, scilicet Chananeis, eriperunt; sed Deo ob scelera Judæorum permittente, gentibus, scilicet Chaldeis et Chananeis, «a bello repentibus, Judæi nudi uti ante fuerant, manebunt.

Quarto, « geminus et Isidorus vertunt: *Nun avi tincta sanguine*. id est Nabuchodonosori sanguinario, data est hereditas mea, scilicet Israel?

Quinto, Lyranus vertit: *Nunquid avis sanguinolenta*, id est vulnerata, eructata et occisa a Chaldeis, est Israel? Hinc accedit R. Josephus. Nunquid, inquit, Israel est avis sanguine tincta, quam cum videt alie bestia, cognoscunt aliquid esse cadaver, eoque accurrunt?

Sexto, Forerius in *Isaie XLVI, 11*: « Comparat,

ait, hic Jeremias Judæos avibus rapacibus, insinuans quod, sicut illi quasi agmen avium feralium involabant in Dominum; ita quoque hostes eorum, quasi agmen avium feralium tinctarum sanguine, involaturi erant in eos. Nam præcessit, quod quasi leo dedissent vocem contra Dominum. »

Denique Septuaginta vertunt: *Nunquid spelunca hyæna hereditas mea est mihi? q. d.* Sicut ad speluncam solent congregari hyænae sevae et immundæ, ut cadavera mortuorum devorent, sic Chaldei ad Judæam convenient, ut sanguine civium et cadaveribus occisorum saturantur. Jerusalem recte comparatur spelunca hyæna sevae et voracis, quia instar illius plena erat et putida cadaveribus Prophetarum et innocentium, quos occidebat. Porro Septuaginta vertunt *hyæna*, quia Hebræum *tsabo* per *zain*, arabice significat *hyænam*, idemque est quod Hebræum *zai zeeb*, id est lupo; hyæna enim est lupo similis, et lupi quasi species, ut dixi *Isabacæ* I, 8. Verum Hebræi hoc loco habent *zai zeeb* *tsabna*, per *tsade* (non per *zain*), id est avis tincta, uti melius vertit Noster et alii passim. Ex hisce sensibus secunduus maxime genuinus est, deinde primus.

40. PASTORES MULTI (id est reges et principes, quos sibi junxit Nabuchodonosor) DESERTI SUNT *SINEAM MEAM*, — id est Judæam. Sic enim hostes vocavit « pastores, » cap. VI, 3. Pastores enim non solent in suis vineis greges pascere, sed vineas si optent, alienas invadere. Ita Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus, Vatablus.

Allegorice hi « pastores » fuerunt Titus et Romanus evertebant Jerusalem. Ita Theodoretus.

Aliter hæc ad litteram accipit idem Theodoretus, Rabanus et Hugo; scilicet de pastoribus Indæorum, *q. d.* Pastores, duces, principes ac sacerdotes populi, suis sceleribus et malis consiliis perdidissent Jerusalem; hosce enim vocavit « pastores, » cap. II, 8, et cap. X, vers. 21; sed prior sensus est aptior.

Unde nonnulli allegorice per *pastores* hos accipiunt hereticos, qui Ecclesiam devastant, et signanter vocantur « multi, » quia dum ab uno pastore et doctore Christo abeunt, in varias et contrarias sectas dilabuntur; dum scilicet superbiunt, et unus alium sequi dedignant, vultque ipse esse magister, et agmen discipulorum post se ducere. Ita Arius gradus quosdam in Deo constituens, minoreneque asserens Patre Filium, Christum nobis sine vera divinitate reliquit. Sabellius cum uni in Deo personam esse ex natura unitate colligeret, Patram quoque natum passumque asserit. Nestorius duas in Christo personas esse ac naturas constituit, B. Virginem Christofocum, et eum Christiparam, non Theodorem. id est Deiparam, esse docuit. Apollinaris in Christo negavit animam aut mentem, quod ejus vineam abunde deest, ipsa suppleri dicit. Ealyches in Christo duas naturas ita unitas censuit, ut ex duabus una

remanerit, nullo modo alterius existente substantia; quasi que sine alterius consumptione aut separatione fieri non possit. Pelagius gratia Christi in ejus morte preparatum respuit medicinam, dumque parvulorum nascentium negat peccatum, et sub diabolo captivitatem, Christum non credit eorum esse redemptorem. Valentinus statuit Christum corpus de celo attulisse, per virginem quasi per canalem transisse. Manes illud dixit esse phantasticum, Christumque vere esse passum et mortuum negavit.

PORTIONEM MEAM (hereditatem meam) DESIDERAVIM, — speciosum, uberem, invidendam. Tropologicè, talis est anima fidelis. Vide ergo quam ea sit Deo cara et pretiosa; vocat enim eam hic portionem suam desiderabilem, vineam suam, animam suam, » quam unice diligit, tueri et ornat. Qui ergo eam peccato polluit, Deoque eripit, et demoni mancipat, Deo summe injuriosus et exosus est: « Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, » I *Corinth.* III, 17.

11. LUXURQUE SUPER ME. — Id est contra me lugens conquesta est, quod eam dereliquerim et desolari permisim. Ita Rabanus, Hugo, Lyranus et Vatablus; vel, ut Chaldeus, Hugo et Maldonatus: « Luxit terra super, » id est coram me, vel ad me, quasi in desolatione sua opem a me petens: sic enim terra, cum nimia siccitate delisset, quasi aperto ore pluviam a Deo postulat; vel, ut Sanchez, « luxit, » eo quod in excidio cum lacrymis heet me invocans, tamen non sit exaudita.

OMNIS TERRA, — scilicet Judæorum; commode enim accipienda est vox *terra*.

NULLUS EST QUI RECOGITET, — *q. d.* Terra luget, et tamen non est qui recogitet, scilicet minus Prophetarum. Ita S. Hieronymus. Hebræus: *Non est qui ponat super cor suum*, scilicet Deum, Deique timorem ac legem, ejusque terribilem iram, minas et plagas, ut illius irarumque metu a malis respiscat, illamque placeat et sibi reconciliet.

12. SUPER OMNES VIAS DESERTI, — quia per omnes vias venturi erant hostes, ut obsiderent Jerusalem; hebr. est, *super omnia excelsa loca venient vastatores, q. d.* Ea erit hostium cæptæ, vis et impetus, ut omnia, etiam excelsa loca et prærupta, occupent et vastent: « non est (non erit) pax universæ carni, » quia omnes Judæos hæc clades tanget; universa enim caro, æque ac terra, hic commode, Judæorum scilicet, de quibus tantum est sermo, accipienda est. Ita S. Hieronymus.

13. SEMINAVERUNT TRITICUM, ET SPINAS MESSUERUNT, — metent id est adagium, *q. d.* Judæi prospere coperunt, et prospera sperant; sed adversa patient, felicitas in miseriâ vertetur, copia in inopiam, et proprie, sementis quam fecerunt, vertetur in sterilitatem, ut pro tritico colligant spinas, utque fruges et fructus melant paucos, qui eis quoque non proderunt, quia eos vastabit hostis. Ita S. Hieronymus, S. Thomas et Lyranus.

Alludit ad maledictionem Adæ, *Genes.* III, 17:

« Maledicta terra in opere tuo. Spinas et tribulos germinabit tibi. » Quocirca Theodoretus tribulos significari, quod spes messis non sit collocanda in bonitate terre, sed in congrua ejus cultura; nam qui dolo, inquit, vel nequiter procedunt, pro messe colligunt spinas, puta sollicitudines, et lacerationes tam conscientie quam mentis.

Tropologicè, Hugo putat hic notari eos qui docent, prædicant, aliaque spiritualia obeunt intuitu temporalis mercedis, puta opum; has enim Christus spinas vocavit, *Math.* XIII, 22.

Alii vertit Vatablus: *Seminaverunt* (scilicet Prophete) *triticeum* (suarum admonitionum), *spinas messuerunt* (persecutionum), *agrotarunt* (Prophete pro dolore) *quia non profecerunt, pudescenti sunt propter fructus vestros* (propter opera pessima vestra), Hebræum enim *והיה נחלה*, a radice *נחל* *nachal*, significat hereditare, ut vertit Noster; sed a radice *חלה* *chala*, significat agrotare. Hoc sensu significatur veros verbi Dei præcones sæpe pro veritate pati persecutiones, exilia, rapinas, tormenta et mortem.

Rursum pro *hereditatem acceperunt*, et non eis proderit, Septuaginta vertunt, *sortes eorum non proderunt eis*, quod mystice S. Hieronymus et Epiphanius malis clericis adaptant: « Dicitur, ait S. Hieronymus, hoc et Ecclesiasticis. Quid enim eos juvare poterit Episcopi nomen, et presbyteri, vel reliquis ordo Ecclesiasticus, cum magis graventur dignitatibus suis, et potentes poterit tormenta patiuntur? » Et ad *Neptianum*: « Ne plus habeas, quam quando clericus esse cepisti, et dicatur tibi: Cleri non proderunt eis. » Et S. Epiphanius, *epist. ad Joan. Hieros. Episcopum*: « Operabatur, inquit, nos, dilectissime, clericatus honor non abati in superbiam, sed custodia mandatorum Dei et observatione diligentissima hoc esse quod dicitur. Si enim Scriptura loquitur: Cleri eorum non proderunt eis; que arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non soluta cogitatione et sensu, sed etiam sermona peccamus? »

CONFUNDENTINI A FRUCTIBUS VESTRIS, — fallent fructus expectationem vestram, iliaque quasi pudore vos afficient.

14. HEC DICIT DOMINUS. — Minatur Deus hostibus Judæorum (ad eos enim transit), qui primi in exercitu Nabuchodonosoris venerunt contra Jerusalem, puta Philistinis, Idumais, Ammonitis, Moabitibus, et Judæis inter eos habitantibus (hoc enim est quod ait: « Et domum Juda evellam de medio eorum »), exitium per Chaldeos; ut vel sic Judæos ad sui amorem trahat. Vide *Cen. XLII*. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et Lyranus. Aliter Maldonatus explicat hæc de Chaldeis, *q. d.* Ego ipsos Chaldeos tandem puniam et everteam per Medos.

15. ET REDUCAM EOS, — scilicet Judæos e Babylone per Cyrum. Ita Theodoretus, Lyranus, Dionysius et Vatablus. *Secundo*, melius S. Hieronymus et Rabanus sic exponunt, *q. d.* Ego gentes

prædictas, scilicet Ammonitas et Moabitas cum Judæis, per Cyrum et Babylone reducam; eos enim inde reductos esse patet cap. xix, vers. 6, et I Esdr. ix, ubi cum Moabitis et Ammonitis Judæi post reditum contraxerunt connubia.

Mystice, significatur hic vocatio gentium ad fidem Christi.

VRUM. — Id est quemquo.

46. SI ERUDITI DIDICERINT (Moabite et Ammonite) VIAS POPULI MEI, — fœdem et religionem Judæorum.

ET JURENT, — et consequenter ut colant Deum verum, non Baal; juramentum enim per synecdochē significat omnem Dei cultum.

EDIFICABUNTUR IN MEDIO POPULI MEI. — Id est pacifice et prospere agent, abundantes prole, familia et opibus, « in medio populi, » id est in, vel inter populum meum. Erunt enim de populo et Ecclesia mea, esto habitent in suis regionibus Judææ vicinis.

47. EVELLAM GENTEM ILLAM EVULSIONE ET PERDITIONE. — Id est omnino evertam et perdam illos. Quando hæc contigerint, nec S. Scriptura, nec historie narrat. Sanchez censet hæc a Machabeis esse peracta; Judas enim et Jonathas Machabeis expugnarunt Philistinos, Ammonitas et Idumæos, I Machab. v, 3, 6. Verum hi gentes illas vastarunt quidem et subegerunt, at non deleverunt penitus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hieroglyphico et ænigmatè lumbaris defossi et putrescentis, atque vers. 12, laguncula inebriantis, captivitatem et calamitatem Judæorum describit. Unde ait vers. 18: Dic regi et dominatrici, etc., ubi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Est hoc genus prophetiæ ænigmatice, quod ad persuadendum efficacius est, quia non solis verbis, sed et rebus ipsis peragitur et representatur. Simile fuit cap. vii, vers. 28, et infra cap. xviii, vers. 2 et 3, Isaiæ xx, 2, Osee i, 3.

Nota hæc accidisse non tempore obsidionis sub Sedecia, ut vult S. Hieronymus, sed sub Joakim; nam non nisi regi, sed regibus, scilicet Joakim, Joachin, Sedecia, minatur exilium, vers. 13. Et sub Joakim, cum ipse penderet tributum Chaldæis, facile Jeremias in Babylone ire et redire poterat, non autem cum urbs obsessa, et Chaldæi essent hostes (1).

1. Hæc dicit Dominus ad me: Vade, et posside tibi lumbare lineum, et pones illud super lumbos tuos, et in aquam non inferes illud. 2. Et posside lumbare juxta verbum Domini, et posui circa lumbos meos. 3. Et factus est sermo Domini ad me, secundo, dicens: 4. Tolle lumbare, quod possidisti, quod est circa lumbos tuos, et surgens vade ad Euphraten, et absconde ibi illud in foramine petre. 5. Et abii, et abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus. 6. Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me: Surge, vade ad Euphraten: et tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi. 7. Et abii ad Euphraten; et fodi, et tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud: et ecce computruerat lumbare, ita ut nulli usui aptum esset. 8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: 9. Hæc dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Jerusalem multam: 10. populum istum pessimam, qui nolunt audire verba mea, et ambulat in pravitate cordis sui: abieruntque post deos alienos ut servirent eis, et adorarent eos: et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est. 11. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos

(1) Tertia hæc est sectiois secundæ primæ partis conclusio, quæ illi temporis assignanda videtur quo Josie regis nepos Joachinus, sive Jechonias, regnum Judaicum tenuit, ut colligere licet a vers. 18, ubi præter regem, et reginam ejus mater compellatur. Quæ vers. 19, 20, leguntur, hæc obscure indicant occupasse tunc Chaldæos plures Judææ urbes, et in eo fuisse ut ad urbem Hierosolymam exercitum admovent. Videretur hæc conclusio longe ante prophetiam, cap. x, 17-25, contentam, habita fuisse.

Porro in hac prophetia, Jeremias, PRIMO, populi

Judæi insignibus beneficiis Deo obstricti ingratum erga eum animum, summamque illius depravationem, futuramque penam typice dupliciter exponit, PRIMO, per typum linei cinguli quod Propheta Deo primum jubente induit, et ad mandatum Dei alterum juxta Euphraten abscondit, et putrefactum postea recipit, 1-7. QUINQUE typum divinitus datum ipse Deus explicat, reprehendendo superbiam, obstinationem et idololatriam Judæorum, 8-10; et obijciendo contemptam ab hisdem Dei benevolentiam, 11. SECUNDO, per typum sen allegoriam lagunæ, vino replete, fallaci quidem sensu acceptæ in

virii, sic agglutinavi mihi omnem domum Israel, et omnem domum Juda, dicit Dominus: ut essent mihi in populum, et in nomen, et in laudem, et in gloriam: et non audierunt. 12. Dices ergo ad eos sermonem istum: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te: Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino? 13. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, et reges qui sedent de stirpe David super thronum ejus, et sacerdotes, et prophetas, et omnes habitatores Jerusalem, ebrietate: 14. et dispergam eos virum a fratre suo, et patres et filios pariter, ait Dominus: non parcam, et non concedam: neque miserebor ut non disperdam eos. 15. Audite, et auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est. 16. Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebreat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, et ponet eam in umbram mortis, et in caliginem. 17. Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbie: plorans plorabit, et deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini. 18. Dic regi et dominatrici: Humiliamini, sedete; quoniam descendit de capite vestro corona gloria vestra. 19. Civitates Austri clausæ sunt, et non est qui aperiat: translata est omnis Juda transmigratione perfecta. 20. Levate oculos vestros, et videte qui venitis ab Aquilone: ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? 21. Quid dices cum visitaverit te? tu enim docuisti eos adversum te, et erudisti in caput tuum: numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? 22. Quod si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, pollutata sunt planta tuæ. 23. Si mutare potest Ethiops pellem suam, aut pardus varietates suas: et vos poteritis benefacere, cum dixeritis malum. 24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento raptatur in deserto. 25. Hæc sors tua, parque mensura tuæ a me, dicit Dominus, quia oblita es mei, et confisa es in mendacio. 26. Unde et ego nudavi memora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua, 27. adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominaciones tuas. Væ tibi, Jerusalem, non mundaberis post me: usquequo adhuc?

4. POSSIDE. — Chaldæus eme; utrumque enim significat Hebræum קָנָה kana; emptio enim finis et terminus est possessio rei emptæ.

LUMBARE LINEUM. — Id est balteum, sive cingulum ex lino quo lumbi cinguntur. Ita Septuaginta et Vatablus. Lineum autem esse vult, non laneum, non coriaceum, ut indicet non esse super vestem, sed super carnem induendum: quod enim nobis conjunctissimum esse, ac diligentissime servare volumus, hoc ad lumbos cingimus: sicut viatores pecuniam lineæ cingulo insutam, secus lumbos circumcingunt, ait Maldonatus. Unde Syrus et Arabicus vertunt, sudarium, velamen, lin-

teum; et alliga illud in lumbis tuis, vel super dorsum tuum (1).

Nota PRIMO: Cingulum sive « lumbare » quod Dei renibus jungitur, aliud S. Hieronymus et Jo-

(1) Intelligent tamen plerique interpretes hic designari cingulum exterius quod vestibus astringendum inseriret. Alii, sicut Calmetus et d'Alibi, hic agi putant non de simplici cingulo quod vestes laxiores constringeret, sed de ampliori cingulo quod brevis tunica formam haberet; quam ob causam S. Hieronymus illud cingulum vestimentum muliebrem appellat. Cæterum, ut jam notavimus, duplex erat, et est adhibendum in Asia cingulum: alterum commune, alterum pretiosum ex gossypio, vel lino, nunc quidem ex serico textum, olim autem acupictum latitudine palmæ, quod antea ad ventrem colligabatur. Ideo Dahler et d'Alibi de magni pretii cingulo cogitandum existimant, propterea quod illud divitiis et luxuriosi populi imago esse deberet. Quam interpretationem non accipit Rosenmüller dicendo non ad ornatum Jeremie mandatum esse sibi cingulum comparare, sed ad artissimam conjunctionem significandam, vers. 11. Quare vulgare cingulum, quod nulli lumbis applicandum ad vires confirmandas, quo quasi unitum constructumque corpus sit, eo fortius indicari potius statuit. Ita et Grotius: « Περικύβητος græcis (Alexandrinis interpretibus) dicitur, subligar, quod corpori proxime adheret. Sic populum Judaicum Deus præ cæteris populis proxime sibi admovent, »

bonum a Judæis, 12; sed divinitus revelato sensu, in malum eorumdem explicatam a Propheta, 13, 14.

Secundo, hauritur PRIMO, popularis ad humilitatem et obedientiam, cum interminatione malorum obventurorum, 15-17; secundo, regem ac reginam ad penitentiam ob amissionem regni, extinctionem urbium, et deportationem incolarum omnium, 18-20.

TERTIO, tante calamitatis causas exprimit, quæ sunt, PRIMO, communicatio confiditiorum cum infidelibus, 21; secundo, multiplicata iniquitas et impudentia, 22; tertio, obduracy impunita, 23; propter quæ comminatur Deus dispersionem omnimodam, et ignominiam infamem ex idololatriæ ortam, 24-27.